

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA

Multikulturalnost u hrvatskim narodnim knjižnicama

diplomski rad

Mentor: dr. sc. Tomislav Ivanjko, doc.
Studentica: Anamarija Helena Milardović

Zagreb, ožujak 2019.

Sadržaj

Sažetak	5
Uvod	6
1. Narodne knjižnice	7
1.1. Uloga narodne knjižnice.....	7
1.2. Zadaće narodne knjižnica	8
1.3. Usluge narodne knjižnice	8
1.4. Nastanak i razgranatost narodne knjižnice u Hrvatskoj	9
2. Korisničke potrebe u multikulturalnoj knjižnici	11
2.1. Korisnici multikulturalnih knjižnica	12
2.2. Službe i usluge knjižnice namijenjene multikulturalnim zajednicama	13
2.3. Opismenjavanje i prihvaćanje različitosti kao temelj integracije.....	14
3. Jednakost prema svim korisnicima	15
3.1. UNESCO-v Manifest o narodnim knjižnicama	16
3.2. IFLA- in Manifest za multikulturalnu knjižnicu	17
3.3. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice.....	19
4. Izazovi narodne knjižnice u suvremenom dobu multikulturalnosti	20
4.1. Narodna knjižnica i pravo na pristup informacijama	21
4.2. Knjižnica kao mjesto susreta.....	22
5. Multikulturalizam, interkulturalizam i narodne knjižnice.....	23
5.1. Knjižnično osoblje multikulturalne knjižnice	23
5.2. Knjižnična građa multikulturalne knjižnice	24
5.3. Multikulturalne knjižnične usluge danas.....	24
5.4. Suradnja s manjinskim udrugama i zajednicama u Hrvatskoj	25
5.5. Središnje knjižnice nacionalnih manjina u Hrvatskoj	26
Zaključak.....	29
LITERATURA:.....	30

Sažetak

Ovaj rad govori o multikulturalnosti kao ideji kulturnog pluralizma te politici održavanja različitosti i jednakosti nacionalnih kultura unutar zajednice. Multikulturalne usluge u Hrvatskoj pojavile su se 1990-ih, a do danas u Hrvatskoj žive 22 nacionalne manjine. Multikulturalnost i interkulturalnost iziskuju društvenu raspravu i razvoj multikulturnih knjižnica te uključuju pružanje jednake pozornosti usmjerene na različite kulturne potrebe grupa u zajednici. U vrijeme masovnih migracija i građanske mobilnosti fokus svake knjižnice postaje integracija. Multikulturalni dijalog između kultura, kulturnog nasljeđa, ljudskih prava, prava na pristup informacijama i znanju, kulturna i jezična različitost, potiče knjižnice na razvoj programa i usluga za kulturne i nacionalne manjine uz podršku i u suradnji s državnim i lokalnim institucijama.

Ključne riječi: etničke i nacionalne manjine, interkulturalnost, kulturni pluralizam, multikulturalne usluge u narodnim knjižnicama, multikulturalnost

Summary

This paper is about multiculturalism as an idea of cultural pluralism but also policy of maintaining diversity and equity to ethnic cultures in a community. Multicultural services in Croatia had their appearance in 1990's and to this day Croatia is a home for 22 national minorities. Multiculturalism and interculturalism seek for social discussion and development of multicultural libraries. It includes the same attention to cultural needs of all groups in a community. In the time of mass migrations and population mobility a need for integration is in focus in every library. Multicultural dialogue between cultures, cultural heritage, human rights, the right of access to information and knowledge, cultural and linguistic diversity, encourages libraries to develop programs and services to cultural and ethnic minorities with a support and in a collaboration with state and local institutions.

Keywords: cultural pluralism, ethnic and national minorities, interculturalism, multiculturalism, multicultural services in public libraries

Uvod

Narodne knjižnice nositelji su obrazovne, kulturne i informacijske uloge, s korisnikom u svom fokusu. U današnje vrijeme razvoja informacijske i komunikacijske tehnologije, digitalizacije, ekonomskih i migracijskih kriza, ona svoje usluge prilagođava odgovarajući na potrebe svih korisnika pod jednakim uvjetima.

Otvorenost prema novitetima i spremnost na njihovu implementaciju u sustav ono je što doprinosi i razvoju zajednice. Razvoj tehnologije donio je i lakšu komunikaciju, otvorenije granice te su olakšane migracije. Samim time društva postaju heterogenija i multikulturalna. Takva društva u razvijenom svijetu teže održavanju kulturne raznolikosti i integraciji manjina njegujući bogatstvo različitosti te postizanju interkulturalnosti, odnosno interakciju unutar multikulturalnog društva.

Svaka uređena država interkulturalnost shvaća kao svoj cilj te ulaže u njezino nastajanje kroz zakonodavstvo. Tolerancija, međusobno poštivanje, međukulturalni dijalog, vrijednosti su kojima treba poučiti one koji u određenu kulturu dolaze, ali i pripadnike domicilnog stanovništva.

Narodne knjižnice kao javni prostor predstavljaju mjesto otvoreno za sve građane te raspolažu najrazličitijim informacijskim izvorima te stručnim osobljem koje se kontinuirano usavršava. Takva ustanova koja je pristupačna svakome i koja ne radi podjele, uvelike doprinosi integraciji onih koji dolaze na prostore za koje se narodne knjižnice osnivaju.

1. Narodne knjižnice

Narodna knjižnica odgovara na informacijske, obrazovne i kulturne potrebe korisnika, kao i potrebu za formalnim i cjeloživotnim učenjem. Ona je lokalni informacijski centar s fokusom na korisnicima. Svojim programima, službama i uslugama potiče kreativnost, čitalačke navike kod djece i odraslih te približava korisnicima različite kulturne i umjetničke sadržaje. Zadaća joj je uzimati u obzir različitosti svojstvene pojedinim grupama korisnika. Kao javni prostor predstavlja mjesto okupljanja zajednice. Narodna knjižnica nastoji ići ukorak s vremenom i razvojem tehnologije kako bi korisniku osigurala pristup aktualnim i korisnim informacijama i znanjima.¹

1.1. Uloga narodne knjižnice

Uloga narodne knjižnice zasniva se na slobodi pristupa informacijama svim slojevima društva. Tako ona omogućuje obrazovanje pojedinaca, podizanje razine pismenosti u društvu, a samim time postavlja temelje za društveni napredak.

Legitimitet njezinu djelovanju te važnosti izgradnje multikulturalnih narodnih knjižnica pronalazimo u više akata kojih se knjižnica pridržava u postupanju te na kojima gradi svoju djelatnost.

IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice navode definiciju narodne knjižnice kao organizacije koju osniva, podržava i financira određena zajednica i to putem lokalne, regionalne ili nacionalne vlasti ili nekog drugog oblika organizacije. Ona osigurava pristup znanju, informacijama i djelima mašte pomoću izvora i službi, a na raspolaganju je svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik, invaliditet, ekonomski i radni status te obrazovanje.”² Upute za poslovanje narodnih knjižnica navode da narodne knjižnice osniva i financira lokalna uprava, a rjeđe upravno tijelo i organizacije samostalno ili u suradnji s nekom drugom narodnom knjižnicom te iz toga nastaju knjižnice i za nacionalne manjine.³

Iz navedenog je jasno da uloga narodne knjižnice uključuje, kako osobni razvoj pojedinca, tako i društveni razvoj zajednice. Ona je važan instrument u stvaranju i održavanju demokratskog društva

¹ Knjižnica kao dio ponude kulturnog turizma. [citirano: 2018-12-18] Dostupno na:

http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Datoteka:Knjiznica_kao_dio_ponude_kulturnog_turizma.doc

² IFLA-ine i UNESCO-ve Smjernice za narodne knjižnice / glavna urednica Mirna Willer. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 1.

³ Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 11.

te obogaćivanju i razvijanju društvenih i osobnih života svojih korisnika⁴ pružanjem usluga kojima nastoji zadovoljiti kulturne, obrazovne i informacijske potrebe korisnika.

1.2. Zadaće narodne knjižnica

Glavne zadaće svih knjižnica su obuhvaćaju ideju knjižnice kao mjesta obrazovanja i učenja, knjižnice kao kulturnog središta i knjižnice kao mjesta okupljanja.⁵

Knjižnica kao mjesto učenja podrazumijeva potporu formalnom obrazovanju, neformalnom obrazovanju, cjeloživotnom učenju te promicanju čitalačkih navika na temelju dostupnosti svih oblika građe i pristupa internetu⁶ uključujući aktualnu audio-vizualnu i digitalnu građu.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o knjižnicama iz 2000. godine, u članku 3. navodi da je zadaća knjižnica da u ostvarivanju javne službe nastoje zadovoljiti obrazovne, kulturne i informacijske potrebe svih građana na području svoga djelovanja te da promiču i druge kulturne aktivnosti u cilju unapređivanja ukupnoga kulturnoga života zajednice.⁷

Ovakva formulacija upućuje na zadovoljenje potreba svih građana na području djelovanja knjižnice, što upotpunjuje članak 8. Zakona o pravu na pristup informacijama. U njemu se ističe načelo jednakosti u pristupu informacijama, odnosno kaže se da pravo na pristup informacijama i ponovnu uporabu informacija pripada svim korisnicima na jednak način i pod jednakim uvjetima te da su korisnici ravnopravni u njegovu ostvarivanju.⁸

1.3. Usluge narodne knjižnice

Raspon usluga koje narodna knjižnica nudi uvelike ovisi o potražnji i iskazu zainteresiranosti pojedinih skupina unutar društva.

IFLA-ine Smjernice za rad narodnih knjižnica navode usluge čiju realizaciju pojedina zajednica

⁴ IFLA-ine i UNESCO-ve Smjernice za narodne knjižnice / glavna urednica Mirna Willer. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 1.

⁵ Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO -ve smjernice za razvoj službi i usluga / priredila radna skupina Sekcije za narodne knjižnice na čelu s Philipom Gillom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 1-11.

⁶ Isto.

⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o knjižnicama. // Narodne novine 104(2000) [citirano: 2018-11-28] Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/274061.html>

⁸ Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine 25(2013) [citirano: 2018-11-21] Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_25_403.html

može tražiti, a to su: posudba knjiga i druge građe, korištenje knjiga i druge građe u prostoru knjižnice, pružanje obavijesti u tiskanom i elektroničkom obliku, informacijska služba i usluge rezervacije, informacijske usluge o zajednici, obrazovanje korisnika uključujući i podršku programima opismenjavanja te organiziranje programa i događanja.⁹

Navedene usluge mogu se odnositi na djecu, mladež, odrasle, cjeloživotno učenje, informacijske službe i usluge, slobodno vrijeme, skupine unutar zajednice, specijalne grupe korisnika te promicanje čitanja i pismenosti.¹⁰

Narodna knjižnica svoje usluge formira osluškujući potrebe i interese građana, pritom imajući u vidu skupine unutar zajednice koje se mogu razlikovati od većinske zajednice prema svojim interesima, ali i pripadnosti različitoj kulturi. One nipošto ne smiju biti zanemarene te im narodna knjižnica treba moći ponuditi sadržaje koji im odgovaraju, prema jeziku, pismu, vjerskoj, političkoj ili bilo kojoj drugoj opredijeljenosti.

Po utvrđivanju potreba građana, osmišljavaju se posebni programi koji se izvode samostalno od knjižnice ili vrlo često i u suradnji s drugim ustanovama, tijelima javne vlasti i udrugama civilnog društva. Takva suradnja od pomoći je iz bilo kojeg razloga društveno isključenim korisnicima, starijim osobama, invalidima, manjinama, a promiče inkluziju i socijalnu toleranciju.¹¹

1.4. Nastanak i razgranatost narodne knjižnice u Hrvatskoj

Narodne knjižnice u Hrvatskoj nastale su kao čitaonice sa svrhom buđenja nacionalne svijesti i očuvanja nacionalnog identiteta. Suvremeno društvo radi na stvaranju tzv. aktivnog građanstva koje jača udruživanjem u interesne zajednice i inicijative sa svrhom ostvarenja zajedničkih ciljeva i interesa. Narodna knjižnica kao javna ustanova u suradnji s nevladinim udrugama potiče građane na aktivno sudjelovanje u životu zajednice. Stoga narodna knjižnica predstavlja društveno okupljalište koje potiče aktivno uključivanje građana u zajednicu.¹²

Hrvatska ima 576 jedinica lokalne samouprave u 20 županija sa 127 gradova i 428 općina.¹³

⁹ IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 43.

¹⁰ Isto.

¹¹ Horvat, A. Knjižnice u službi svoje zajednice. // Knjižnica komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova 8. savjetovanja za narodne knjižnice, Sveti Martin na Muri. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. Str. 21-27.

¹² Isto. Str. 20-27.

¹³ Popis županija, gradova i općina. [citirano: 2018-12-18] Dostupno na: <https://uprava.gov.hr/o->

Matična služba za narodne knjižnice pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu obavlja stručni nadzor nad 20 županijskih matičnih službi. Mrežu narodnih knjižnica čini 198 narodnih knjižnica te ogranci i područne knjižnice.¹⁴ U ukupno 555 gradova i općina djeluje 198 narodnih knjižnica i 9 bibliobusnih službi, iako Zakon o knjižnicama navodi da svaka općina i grad moraju osnovati narodnu knjižnicu.¹⁵

Takva razgranata mreža narodnih knjižnica, unutar vremena i različitih društvenih previranja koja uključuju migracije i suživot više narodnosti i etničkih skupina unutar granica jedne države, otvorena je prema različitosti te uz njegovanje vlastitog kulturnog identiteta ne isključuje prihvaćanje i tuđeg nacionalnog i kulturnog identiteta.

[ministarstvu/ustrojstvo/uprava-za-politicki-sustav-i-organizaciju-uprave/lokalna-i-podrucna-regionalna-samouprava/popis-zupanija-gradova-i-opcina/846](http://www.nsk.hr/ministarstvu/ustrojstvo/uprava-za-politicki-sustav-i-organizaciju-uprave/lokalna-i-podrucna-regionalna-samouprava/popis-zupanija-gradova-i-opcina/846)

¹⁴ Predstavljanje – Sustav narodnih knjižnica u RH. [citirano: 2018-12-18] Dostupno na:

<http://www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-narodne-knjiznice/>

¹⁵ Isto.

2. Korisničke potrebe u multikulturalnoj knjižnici

Nacrt prijedloga Strategije razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2013.-2015. navodi da su narodne knjižnice podrška demokratskim odrednicama svakoga društva, dio su nacionalne kulture koji njeguje multikulturalnost te stoga imaju svoj regionalni i globalni aspekt zagovarajući i provodeći načelo jednakog pristupa objavljenim informacijama i informacijskim izvorima – doprinose zajednicama kojima služe i omogućuju pristup širokom spektru znanja, ideja i mišljenja. Narodne knjižnice trebaju djelovati zaštićene od svakog oblika cenzure.¹⁶ Taj nacrt prijedloga donesen je 2013. godine od strane Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo.

Cilj narodne knjižnice je zadovoljiti informacijske i obrazovne potrebe korisnika te njihovu potrebu za osobnim razvojem i učenjem. To se odnosi i na kvalitetno planiranje i provođenje slobodnog vremena što narodna knjižnica vidi kao priliku za rast i razvoj pojedinca kao dijela društva.

Narodna knjižnica sudionik je u stvaranju demokratskog društva. S obzirom da se nalazi na izvoru znanja i omogućuje pristup informacijama i znanju, potpora je i formalnom i neformalnom obrazovanju. Izazov suvremenog doba narodne knjižnice vide u trenutnom stanju većine njih koje pružaju osnovne tradicionalne usluge, ne raspolažu građom na suvremenim medijima, a dio čak ne osigurava ni pristup internetu.¹⁷

Narodna knjižnica kao informacijski centar svoju vjerodostojnost temelji na činjenju dostupnima sadržaja koji prolaze stručne recenzije. Oni su jamstvo da su informacije relevantne i iskoristive.¹⁸

Multikulturalna društva su poseban izazov za narodnu knjižnicu. Radi se o slojevitim potrebama korisnika, kako pripadnika manjina, tako i pripadnika većinskog stanovništva. Stoga narodna knjižnica formira svoje usluge i službe usmjerene na sve članove multikulturalnog društva. Svijest o potrebi za multikulturalnosti, a tako i prilagodbi narodne knjižnice, temelji se na procesu globalizacije.

S obzirom na pripadnost korisnika određenoj manjini te posjedovanju određenih kulturnih obilježja, narodna knjižnica formira svoje usluge. Te potrebe jesu stalne, ali se i neprestano mijenjaju te rastu.

¹⁶ Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2013.-2015. [citirano: 2018-12-02] Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/>

¹⁷ Isto.

¹⁸ Sečić, D. Informacijska služba u knjižnici. 2. dopunjeno i prerađeno izd. Lokve: Benja, 2006. Str. 27.

2.1. Korisnici multikulturalnih knjižnica

Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice identificiraju nedovoljno zastupljene pojedince i društvene skupine u multikulturalnom društvu. Također, važno je napomenuti da usluge koje za njih narodne knjižnice nude nisu isključivo namijenjene njima, već ih mogu koristiti i ostale skupine unutar društva s ciljem stvaranja interkulturalnog dijaloga.

U posljednjih desetak godina, uz pomoć medija, javnosti su približene informacije o migracijama koje se događaju u svijetu te je postalo jasno da multikulturalno društvo ne čine samo etničke skupine koje žive na istom prostoru. Radi se o useljenicima, izbjeglicama, azilantima. To je rezultiralo shvaćanjem da je osnovna zadaća svih knjižnica zadovoljavanje informacijskih, obrazovnih i kulturnih potreba članova multikulturalnog društva.¹⁹ U korak s migracijskim politikama razvijaju se usluge i službe kao osnova provođenja interkulturalnog dijaloga.

Prema Smjernicama za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice, multikulturalne knjižnice, njihove službe i usluge namijenjene su potencijalno zapostavljenim grupama unutar multikulturalnog društva. Radi se o useljeničkim manjinama, odnosno stalno nastanjenim pripadnicima manjina koje njeguju vlastiti jezik i kulturu, a koji su različiti od jezika i kulture domicilnog stanovništva. Zatim, radi se o nacionalnim manjinama dugo nastanjenima na području s domicilnim stanovništvom, a imaju različit kulturni, etnički i jezični identitet. Osim toga, to su i azilanti sa statusom izbjeglica ili pojedinci s privremenim boravkom, radnici migranti i članovi njihovih obitelji koji nemaju namjeru trajno nastaniti na području domicilnog stanovništva.²⁰

Kako bi se takva isključenost smanjila i eliminirala, narodne knjižnice promoviraju inkluziju i to na način da svoje usluge i službe pružaju svima pod istim uvjetima. U to ulaze pravo na obrazovanje, pravo na pristup informacijama, pravo na aktivno sudjelovanje u društvu. Prema postojećim smjernicama i uputama knjižnice određuju prioritetne potrebe pojedinih skupina unutar korisnika vodeći se načelom da službe moraju biti fizički pristupačne svim članovima zajednice. To zahtijeva prikladno smještene knjižnične zgrade, dobre prostore za čitanje i studij, odgovarajuću tehnologiju i dovoljno dugo i prikladno radno vrijeme za korisnike. To također podrazumijeva vanjske službe za

¹⁹ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu / s engleskog prevela Ana Jurinović. 1. hrv. izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 8.

²⁰ Isto. Str. 11.

korisnike koji ne mogu doći u knjižnicu.²¹

Do osoba koje su isključene iz društva puno teže dopiru informacije pa tako nisu upućene ni o knjižničnim uslugama koje bi im mogle biti od koristi. Narodne knjižnice nude jednak pristup svima i u načelu to isključuje bilo koji oblik socijalne isključenosti. IFLA-ine i UNESCO-ve Smjernice za razvoj službi i usluga navode da je za uspješno poslovanje i ostvarivanje ciljeva narodne knjižnice potrebno identificirati potencijalne korisnike, razvijati usluge u skladu s tim i promicati obrazovanje korisnika. Uključivanje takvih posebnih skupina korisnika u život knjižnice i zajednice iziskuje različit pristup od tradicionalnog pristupa ostalim korisnicima. Kao informacijsko središte unutar zajednice u kojoj knjižnica djeluje, potrebno je omogućiti pristup informacijama i pružanje usluga svima pod jednakim uvjetima.

Konvencija Ujedinjenih naroda o izbjeglicama i njihovu statusu tumači da je izbjeglica osoba koja se zbog straha od progona iz rasnih, religijskih, nacionalnih ili društveno-političkih razloga osjeća nesigurno, tj. ne osjeća zaštitu matične države. To je osoba koja prebiva u državi koju je naselila te se zbog spomenutog straha ne želi vratiti u svoju matičnu državu.²²

Multikulturalna knjižnica radi na uključivanju i sudjelovanju osoba i skupina iz svih kulturnih sredina, neovisno o tome jesu li većinske ili manjinske.²³

2.2. Službe i usluge knjižnice namijenjene multikulturalnim zajednicama

Različite kulturalne zajednice u svojoj ukupnosti čine globalno informacijsko i multikulturalno društvo. One se mnogobrojne i razlikuju se jedna od druge po svojim informacijskim, obrazovnim i kulturnim potrebama. Multikulturalno društvo uvažava sve različitosti kulturnih identiteta svake takve zajednice te radi na prihvaćanju multikulturalnosti i svoj razvoj temelji na interkulturalnom dijalogu. Osnova takvog koncepta je uvažavanje različitosti te njegovanje stava da različitosti nisu suprotnosti, već da obogaćuju.

²¹ Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO -ve smjernice za razvoj službi i usluga / priredila radna skupina Sekcije za narodne knjižnice na čelu s Philipom Gillom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 19.

²² Draft: IFLA Guidelines for library services to people experiencing homelessness. Den Haag: IFLA, 2017. [citirano: 2018-12-23] Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/lsn/projects/homeless/draft-guidelines-homeless-call-for-review.pdf>

²³ Isto. [citirano: 2018-12-14]

Stoga knjižnice svoje službe i usluge oblikuju prema potrebama koje proizlaze iz različitih kulturalnih zajednica njegujući višejezičnost i specifičnosti pojedinih kultura.

2.3. Opismenjavanje i prihvaćanje različitosti kao temelj integracije

Narodna knjižnica radi na podizanju pismenosti građanstva te promicanju medijske kulture. Također radi na promicanju čitanja i dostupnošću građe prikladne za slabije pismene pojedince i grupe te općenito promocijom čitanja, književnosti, medijske kulture, pružanjem edukacije o računalnoj tehnologiji te organizacijom događanja u tom duhu, narodna knjižnica ima izravan utjecaj na smanjenje stupnja nepismenosti u populaciji.²⁴ Kada uzmemo u obzir da se pripadnici manjina ili migranti suočavaju s potpunim ili djelomičnim nepoznavanjem jezika domicilnog stanovništva te da se susreću s drugom kulturom i običajima, vidljivo je da narodna knjižnica može ublažiti kulturni i jezični jaz među različitim grupama u društvu.

Pismenost je osnova obrazovanja te je jedna od uloga narodne knjižnice poticanje pisanja i čitanja. IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj službi i usluga upućuju na različite vrste djelovanja s ciljem poticanja pisanja i čitanja, kao što su suradnja s drugim obrazovnim ustanovama, organizacija događanja koja uključuju promicanje čitanja, edukacija o korištenju računalne tehnologije, pružanje pomoći korisnicima u pretraživanju informacija, radionice, igraonice, pričaonice, programi demokratskog odgoja, literarni susreti i slično.²⁵

Opismenjavanje je temelj razumijevanja sadržaja te preduvjet shvaćanja informacija i prikupljanja znanja. Kako bi se pojedinci uspješno integrirali u društvo, opismenjavanje je neizostavan proces koji je potrebno proći. Pismenost je temelj razvoja i napretka pojedinca, a samim time i društva u kojem živi i djeluje.

²⁴ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 50.

²⁵ Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj službi i usluga / priredila radna skupina Sekcije narodne knjižnice na čelu s Philipom Gillom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 22.

3. Jednakost prema svim korisnicima

Današnje doba obilježeno je migrantskom krizom te nepovoljnim ekonomskim previranjima. No, kao pojedinci i zajednica možemo učiniti puno da se posljedice takve krize ublaže, osobito uz pomoć narodne knjižnice koja raspolaže različitim alatima koji mogu pomoći integraciji pridošlih osoba i skupina na ove prostore.

Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda odnosi se na diskriminaciju po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko i drugo mišljenje, nacionalno i društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.²⁶

Prema IFLA-inom Manifestu za multikulturalnu knjižnicu u odnosu na kulturnu i jezičnu raznolikost knjižnice trebaju pružati usluge svim članovima zajednice bez diskriminacije na temelju kulturnog i jezičnog nasljeđa, osigurati informacije na odgovarajućim jezicima i pismima, omogućiti pristup širokom izboru građe i usluga koje su odraz svih zajednica i potreba, zapošljavati osoblje koje će održavati raznolikost zajednice i biti osposobljeno za rad i pružanje usluga u raznolikim zajednicama.²⁷

Službe i usluge narodnih knjižnica trebaju biti jednako dostupne svima pa tako i manjinskim grupama, jezičnim manjinama, ljudima s posebnim tjelesnim potrebama ili onima koji žive u udaljenim zajednicama i nemaju pristup knjižnicama. Financiranje, razvoj službi i usluga, uređenje knjižnica i određivanje radnog vremena treba planirati uzimajući u obzir mogućnost pristupa svima kojima su te usluge potrebne.²⁸

Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva uključuje i pravo na privatnost. Djelatnici knjižnice se moraju zalagati za poštivanje prava povjerljivosti podatka i anonimnost korisnika.²⁹

²⁶ Zakon o potvrđivanju konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i protokola br. 1., 4., 6., 7. i 11. uz konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. // Narodne novine. Međunarodni ugovori 18(1997), [citirano: 2018-11-22] Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/1997_10_18_120.html

²⁷ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu / s engleskog prevela Ana Jurinović. 1. hrv. izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 15.

²⁸ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 22.

²⁹ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. [citirano: 2018-12-11] Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/

Koncept multikulturalne knjižnice obogaćuje usluge narodne knjižnice kroz suradnju s matičnim državama manjinskog stanovništva, nabavom građe namijenjene pojedinoj manjinskoj zajednici i na njoj razumljivom jeziku te organiziranjem književnih večeri i predavanja predavača s tog područja. Time se održava veza pojedinaca s matičnom zemljom, ali se i obogaćuje fond koji koristi i domicilno stanovništvo države u kojoj knjižnica djeluje. Također je izrazito važno uključivanje korisnika u idejno formiranje ponude knjižnice koja ovisi o njihovoj potražnji.³⁰

Prema UNESCO-vom Manifestu za narodne knjižnice među zadaće narodne knjižnice spadaju promicanje svijesti o kulturnom nasljeđu, uvažavanju umjetnosti, znanstvenih postignuća i inovacija, gajenje dijaloga među kulturama i zastupanje kulturnih različitosti. Osim toga, tu su i ostale zadaće vezane za obavješćivanje, opismenjavanje, obrazovanje i kulturu, te stvaranje i jačanje čitalačkih navika kod djece od rane dobi. Također, podupiranje osobnog razvoja za koje se odlučuje pojedinac, kao i formalnog obrazovanja na svim razinama te stvaranje mogućnosti za osobni kreativni razvoj, poticanje mašte i kreativnosti kod djece i mladih. Zatim, osiguranje pristupa kulturnim izvedbama svih izvođačkih umjetnosti, podupiranje usmene tradicije, osiguranje pristupa građanima svim vrstama obavijesti o svojoj zajednici, pružanje primjernih obavijesnih službi mjesnim poduzećima, udrugama i drugim interesnim skupinama, olakšavanje razvoja obavijesnih vještina i kompjuterske pismenosti, podupiranje, sudjelovanje i iniciranje programa razvijanja pismenosti namijenjenim svim dobnim skupinama.³¹

IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj službi i usluga za narodne knjižnice ističu važnost obrazovanja za korisnike svih skupina korisnika bez obzira na dob, rasu, spol, vjersku, nacionalnu ili kulturnu pripadnost, jezik, socijalni status, umne i tjelesne sposobnosti. Narodna knjižnica navedeno primjenjuje kroz podršku cjeloživotnog učenju. To čini osiguravanjem građe na različitim medijima te putem pomoći pri njezinu korištenju, a sve potpomognuto i suradnjom s drugim obrazovnim ustanovama s ciljem osposobljavanja u korištenju informacijskih izvora.³²

3.1. UNESCO-v Manifest o narodnim knjižnicama

Djelovanje narodne knjižnice potporu ima i u UNESCO-vom Manifestu za narodne knjižnice koji kaže da su sloboda, napredak i razvitak društva i pojedinaca temeljne ljudske vrijednosti, koje se mogu ostvariti samo ako se omogući dobro obaviještenim građanima da primjenjuju svoja

³⁰ IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 31.

³¹ UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice, 1994. [citirano: 2018-11-21] Dostupno na: http://dzs.ffzg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm

³² Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj službi i usluga / priredila radna skupina Sekcije narodne knjižnice na čelu s Philipom Gillom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 2.

demokratska prava i igraju aktivnu ulogu u društvu. Stvaralačko sudjelovanje građana i razvitak demokracije ovise o zadovoljavajućem obrazovanju te slobodnom i neograničenom pristupu znanju, misli, kulturi i obavijestima.³³

No, UNESCO-v Manifest za narodne knjižnice dotiče se i drugih vrijednosti, osim informacijske, kulturne i obrazovne uloge, a to su znanstvena, mirovna i duhovna uloga knjižnice kao ustanove. Također, progovara o slobodi, napretku i razvitku društva kao temeljnim ljudskima vrijednostima koje se oživotvoruju omogućavanjem dobro obaviještenim građanima da aktivno sudjeluju u stvaranju boljeg društva, pritom ostvarujući svoja demokratska prava. UNESCO narodnu knjižnicu vidi kao mjesni prilaz znanju te podršku cjeloživotnom učenju, kulturnom razvoju i neovisnom odlučivanju. Također, Manifest navodi državnu i lokalnu vlast kao neizostavnu potporu narodnim knjižnicama u smislu financiranja i legislative. Također, navodi da građa narodne knjižnice mora odražavati tekuća kretanja i društveni razvitak te biti pamćenjem ljudskih stremljenja i mašte.”³⁴

U Manifestu se ističe da je narodna knjižnica vitalna snaga u obrazovanju, kulturi i obavješćivanju te bitan čimbenik u gajenju mira i duhovnog blagostanja u svijesti muškaraca i žena. Stoga se potiče nacionalnu i mjesnu vlast da podupiru i uporno doprinose razvitku narodnih knjižnica.³⁵

Prema Manifestu, službe narodne knjižnice temelje se na jednakosti pristupa svima, bez obzira na dob, rasu, spol, vjeru, nacionalnost, jezik ili društveni položaj. Posebne službe i građa moraju se osigurati za one korisnike koji su u nemogućnosti služiti se redovitim uslugama i građom, a među takve korisnike spadaju i pripadnici jezičnih manjina. Također se ističe da zbirke i službe ne smiju biti izložene bilo kakvom obliku ideološke, političke ili vjerske cenzure.³⁶

3.2. IFLA- in Manifest za multikulturalnu knjižnicu

Suvremeno društvo sekularnost i pluralizam shvaća kao osnovu modernog društva. Različita etnička, vjerska, kulturna i politička uvjerenja temelj su demokracije. U tom smislu, osobit obzir i pažnja pridaju se do nedavno marginaliziranim skupinama kao što su manjine, migranti, izbjeglice te sve druge skupine koje se razlikuju po svojoj kulturi, običajima ili jeziku.

³³ UNESCO-v Manifest za narodne knjižnice. [citirano: 2018-12-21] Dostupno na: http://dzs.ffzg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm

³⁴ Isto.

³⁵ Isto.

³⁶ Isto.

Manifest za multikulturalnu knjižnicu ističe da je obveza pružati usluge svim članovima zajednice bez diskriminacije na temelju kulturnog i jezičnog nasljeđa, osigurati informacije na odgovarajućim jezicima i pismima, omogućiti pristup širokom izboru građe i usluga koje su odraz svih zajednica i potreba te zapošljavati osobe koje će odražavati raznolikost zajednice i biti osposobljeno za rad i pružanje usluga u raznolikim zajednicama.³⁷ Tu se misli na zapošljavanje članova manjinskih zajednica prema postotku koji pojedina manjina čini u ukupnom stanovništvu te prema ukupnom broju zaposlenika knjižnice. Republika Hrvatska donijela je Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina koji u čl. 22. st. 2. navodi da se pripadnicima nacionalnih manjina osigurava zastupljenost u tijelima državne uprave i pravosudnim tijelima sukladno odredbama posebnog zakona. U popunjavanju navedenih mjesta prednost pod istim uvjetima imaju pripadnici nacionalnih manjina.³⁸

Pri tome se stremi ka uspostavljanju knjižničnih i informacijskih usluga kao temeljnih usluga knjižnice, a ne dodatnih usluga, za skupine unutar šire društvene zajednice koje često bivaju marginalizirane. Radi se o manjinama, azilantima, izbjeglicama, radnicima-migrantima, starosjedilačkim zajednicama i osobama s privremenim boravkom.³⁹

Bojazan koja se javlja kod države prihvata temeljena je na pretpostavkama razmjera utjecaja pridošlih pojedinaca i skupina na domicilno stanovništvo te postojeću kulturu i jezik. Pitanje nacionalnog identiteta utemeljenog na jeziku i pismu, usmenoj predaji, tradiciji i običajima dovodi se u pitanje kada dolazi do susreta s jednim ili više drugih jezika koji donose svoju usmenu tradiciju i nematerijalnu baštinu. Tu pojam multikulturalnosti, interkulturalnosti i kulturnog pluralizma treba usuglasiti s pravom na vlastiti jezik i pismo, na vjerske i kulturne običaje, što je na primjeru Republike Hrvatske već utemeljeno u najvišem državnom aktu – Ustavu Republike Hrvatske. Strah od gubitka nacionalnog identiteta često zna biti prožet nacionalizmom i rasizmom, a knjižnice su jedan od bitnih dijelova mehanizma koji takve pojave može umanjiti i u potpunosti ukloniti upravo kroz multikulturalne usluge.⁴⁰

³⁷ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu / s engleskog prevela Ana Jurinović. 1. hrv. izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 47-50.

³⁸ Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. [citirano: 2018-12-19] Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina>

³⁹ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu / s engleskog prevela Ana Jurinović. 1. hrv. izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 47-50.

⁴⁰ Barry, B. Kultura i jednakost : egalitarna kritika multikulturalizma. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2006. Str.75-124.

Sam Manifest zagovara pet bitnih elemenata djelovanja narodne knjižnice, a to su višejezičnost, rukovođenje, zbirke, usluge, i osoblje.⁴¹ Knjižnične zbirke sadrže medije na više jezika, čime se udovoljava potrebama govornika drugih jezika za sadržajima na njihovom jeziku, ali se i širi svijest svih korisnika i javnosti o prihvaćenosti i zastupljenosti svih skupina društva što je temelj tolerancije i rušenja predrasuda.⁴²

3.3. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice

IFLA-ine Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice objavljene su s ciljem promicanja jednakosti i pravednog pristupa informacijama i knjižničnim uslugama svim korisnicima. One stvaraju preduvjet za planiranje knjižničnih usluga za sve skupine u zajednici, osiguravaju kriterije za ocjenu prikladnosti postojećih multikulturalnih usluga, osiguravaju nabavu građe i pružanje usluga temeljene na jednakosti te potiču razumijevanje i djelovanje među multikulturalnim skupinama zastupljenim u različitim društvima.⁴³

Kulturna globalizacija podrazumijeva dinamičku interakciju specifičnog, teritorijalnog i tradicionalnog. Prepoznavanjem potreba korisnika knjižnica identificira potrebne uvjete pružanja usluga prema različitim skupinama u društvu.⁴⁴

Čimbenici koji utječu na primjenu navedenih načela su nedostatak tiskane građe na mnogim manjinskim jezicima što onemogućuje nabavu prema jednakim standardima kao za većinske jezike, stupanj višejezičnosti i čuvanje jezičnog i kulturnog identiteta te razina socijalne integracije u društvu. Ipak, upotpunjavanje fonda knjižnice uvelike ovisi o samoj potražnji te rezultati ne moraju odgovarati stvarnom udjelu populacije u multikulturalnoj zajednici. Potražnja može ovisiti o nezainteresiranosti i neupućenosti dijela korisnika za koje bi se mogli osmisliti sadržaji i nabaviti građa.⁴⁵

⁴¹ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu / s engleskog prevela Ana Jurinović. 1. hrv. izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 52-54.

⁴² Isto. Str. 15-25.

⁴³ Isto. Str. 15-17.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto. Str. 27-32.

4. Izazovi narodne knjižnice u suvremenom dobu multikulturalnosti

Uloge narodne knjižnice mijenjale su se kroz povijest, a danas u kontekstu poslanja i uloge narodne knjižnice govorimo o njezinoj obrazovnoj, kulturnoj i informacijskoj ulozi.

Glede kulturne uloge narodne knjižnice može se reći da narodna knjižnica ima veliku ulogu u stvaranju i očuvanju kulturnog identiteta pojedine zajednice, što je osobito važno u doba kulturne pluralnosti. Ona to postiže suradnjom s jedinicama lokalne i regionalne uprave i samouprave, osmišljavanjem različitih kulturnih programa i usluga, brigom o zastupljenosti kulturnih sadržaja u fondu knjižnice i slično.⁴⁶

Očuvanje kulturne baštine kroz vođenje zavičajne zbirke danas je neodvojivo od postupka digitalizacije, dok se multikulturalnost knjižnice veže uz društvene i političke mijene, odnosno uz socijalnu ulogu narodne knjižnice.

Ulaskom u informacijsko doba, informacijska uloga sve više dolazi do izražaja. Osim toga, u posljednje vrijeme se sve više spominje i socijalna uloga narodne knjižnice⁴⁷ koja stremi ka smanjivanju socijalne isključenosti i jačanja društvene kohezije te inkluziji.

Suvremeno doba stavlja mnoge zahtjeve pred narodne knjižnice te tako nastaju i tzv. hibridne knjižnice koje postoje i unutar narodne knjižnice, a čiji se koncept zasniva na svijesti o važnosti pristupa informacijama i informacijskim izvorima. Ovo obuhvaća neposredni pristup informacijama i izvan knjižničnih zidova i to u učionicama, domovima, sveučilišnim kampusima. Tako knjižnice imaju vodeću ulogu pri učenju na daljinu, izgradnji i održavanju elektroničkih zbirki.⁴⁸ Također, knjižnična građa dostupna je i putem mrežnih stranica knjižnice.

Obrazovna uloga narodne knjižnice počiva na poslovanju prema IFLA-inim Smjernicama za narodne knjižnice te UNESCO-ovom Manifestu za narodne knjižnice u kojem se navodi da

⁴⁶ IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice. / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. 2011. Str. 20.

⁴⁷ Isto. Str. 21

⁴⁸ Katalenac, D. Uloga sveučilišnih knjižnica u ostvarivanju koncepta e-sveučilišta [citirano: 2018-12-12] Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/3.html>

narodna knjižnica kao lokalni prilaz znanju osigurava osnovne uvjete za cjeloživotno učenje, neovisno odlučivanje i kulturni razvitak pojedinca i društvenih skupina.⁴⁹ Obrazovna uloga se u Manifestu opisuje kao podupiranje osobnog obrazovanja za koje se odlučuje pojedinac kao i formalnog obrazovanja na svim razinama.⁵⁰ Ona uključuje omogućavanje pristupa znanju kao temelju osobnog razvoja pojedinaca.

4.1. Narodna knjižnica i pravo na pristup informacijama

Suvremeno informacijsko društvo se temelji na pravu na pristup informacijama koje je osnova za ostvarivanje drugih prava. Pravo na znanje i pravo na sudjelovanje u raznim demokratskim procesima vrijednost je na kojoj knjižnice grade osnovu za svoj održivi razvoj.⁵¹

IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice navode da narodne knjižnice omogućuju pojedincu pristup širokom i raznolikom spektru znanja, ideja i mišljenja te da imaju važnu ulogu u razvoju i izgrađivanju demokratskog društva.⁵²

Po IFLA-inom i UNESCO-ovom Manifestu za narodne knjižnice narodna knjižnica je lokalno obavijesno središte koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i informacija.⁵³ Jedno od osnovnih ljudskih prava jest pravo na pristup i razumijevanje informacija, a sadrži ga Ustav Republike Hrvatske u čl. 38. koji navodi da se jamči sloboda mišljenja i izražavanja misli i da ona obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja. Zatim se navodi da se zabranjuje cenzura. Osim toga, izričito se navodi da se jamči pravo na pristup informacijama koje posjeduju tijela javne vlasti te da ograničenja prava na pristup informacijama moraju biti razmjerna naravi potrebe za ograničenje u svakom pojedinom slučaju te nužna u slobodnom i demokratskom društvu, a propisuju se zakonom.⁵⁴

Također, narodna knjižnica sakuplja, organizira i daje na korištenje informacije i građu tako

⁴⁹ IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 15.

⁵⁰ Isto. Str. 16.

⁵¹ IFLA Law Libraries Section. [citirano: 2018-11-24] Dostupno na: <http://www.ifla.org/law-libraries>

⁵² IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 15.

⁵³ Isto. Str. 17.

⁵⁴ Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst). // Narodne novine 85(2010) [citirano: 2018-12-14] Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html

pomažući zajednici u raspravama, formiranju mišljenja i donošenju odluka o pojedinim temama.⁵⁵

Pravo na slobodan pristup informacijama je pravo svakog građanina da od obnašatelja vlasti traži i dobije informacije od javnog značenja. Raspolaganje svim potrebnim informacijama temelj je obaviještenosti o svim važnim javnim pitanjima u društvu. Informiranost građana izgrađuje kritičko promišljanje pojedinaca te je bitan čimbenik u donošenju odgovornih životnih odluka.⁵⁶

4.2. Knjižnica kao mjesto susreta

Narodna knjižnica je mjesto susreta unutar zajednice. Njezin prostor je javni prostor u kojem se okupljaju ljudi različitih interesa, a njezina zadaća je njegovanje raznolikosti te traženje zajedničkih osobina. Sve navedene uloge narodne knjižnice nadograđene su dodatnom vrijednosti, a to je njezina socijalna uloga. Ona u svojem prostoru omogućuje susrete pojedinaca unutar zajednice, dijalog, ali i interkulturalni dijalog te stvaranje novih ideja koje mogu doprinijeti razvoju društva.

Knjižnice trebaju biti građene i opremljene tako da potiču društvene i kulturne aktivnosti koje podupiru interese zajednice.⁵⁷ Potpora korisnicima jedna je od najznačajnijih zadaća suvremenih narodnih knjižnica. Programi pomoći obuhvaćaju široku paletu raznolikih sadržaja – od poučavanja korisnika na svim razinama za multimedijско i internet orijentirano korištenje resursa, savjetodavne pomoći, do programa posredovanja, potpore, upućivanja i monitoringa.⁵⁸

⁵⁵ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 17.

⁵⁶ Crnogorac, V. Narodne knjižnice kao zastupnici prava građanina na slobodan pristup informacijama. // Slobodan pristup informacijama : 13. i 14. okrugli stol : zbornik radova / uredile Tea Grašić-Kvesić i Ivana Hebrang Grgić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 150.

⁵⁷ IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 21.

⁵⁸ Katalenac, D. Plivati protiv struje : hrvatske narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti. // Stručni skup Narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti : zbornik radova / uredio Dragutin Katalenac. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2008. Str. 18. [citirano: 2018-12-04] Dostupno na: http://baza.gskos.hr/knjige/Nk_drustvene_iskljucenosti.pdf

5. Multikulturalizam, interkulturalizam i narodne knjižnice

Međusobni odnosi većinske zajednice s manjinskim zajednicama i migrantima, osim osiguravanjem pristupa građi svim građanima pod jednakim uvjetima, potiču se i njeguju uključivanjem predstavnika svih skupina u projekte knjižnice. Ovdje se ističe javni prostor knjižnice kao neutralni teren pogodan za susrete i suradnju.

Multikulturalizam pretpostavlja da se pojedinci grupe koje imaju drugačiju kulturu mogu potpuno integrirati u društvo, a da pritom ne izgube svoja posebna obilježja. Radi se o njegovanju kulturne raznolikosti. Interkulturalizam pretpostavlja interakciju i međusobno prihvaćanje različitih kultura.

Multikulturalne knjižnice podupiru ideje interkulturalizma i multikulturalizma stvarajući pogodno okruženje za suživot svih ljudi u zajednici. Današnje se društvene zajednice sastoje o brojnih nacionalnih, vjerskih i kulturnih grupa i da bi narodne knjižnice učinkovito ispunile svoju društvenu ulogu u zadovoljavanju informacijskih, obrazovnih i kulturnih potreba svojih korisnika, moraju odražavati kulturnu raznolikost zajednice u kojoj djeluju.

Interkulturalizam zahtjeva da budemo u interaktivnom odnosu s drugim kulturama, da ih razumijemo, prihvaćamo i surađujemo s njima, odnosno da komuniciramo s njima čuvajući i promovirajući vlastite identitete kao bogatstvo zajedničkog življenja.⁵⁹

5.1. Knjižnično osoblje multikulturalne knjižnice

Preduvjet za ostvarivanje poslanja multikulturalne knjižnice i kvalitetno pružanje usluga jest postojanje stručnog osoblja koje će znati kako uključiti pripadnika nacionalne, jezične ili kulturne manjine u redovno sudjelovanje i interakciju s ostalim korisnicima. Osoblje treba poznavati kulturu i tradiciju korisnika te strani jezik na kojem će komunicirati s korisnicima koji nedovoljno koriste jezik države u kojoj knjižnica djeluje. Da bi privukla nove korisnike različitih kultura, knjižnica zapošljava djelatnike koji će posjećivati kulturno-umjetnička događanja, pratiti aktualnosti i biti u kontaktu s pripadnicima manjina. Osim toga, kada se ispune uvjeti, dobar način integracije manjine jest zapošljavanje pripadnika nacionalnih manjina u knjižnici.⁶⁰

⁵⁹ Žužul, A. Temeljne odrednice interkulturalnog učenja i multikulturalnog odgoja. // Napredak 143, 1(2002). Str. 18.

⁶⁰ Isto.

5.2. Knjižnična građa multikulturalne knjižnice

Temeljita analiza zajednice i identifikacija njezinih potreba i interesa stvarnih i potencijalnih korisnika preduvjet je uspješnog djelovanja knjižnice.

Upravljanje fondom multikulturalne knjižnice zahtijeva izradu plana izgradnje zbirke i nabavu građe za sve korisnike na jezicima po njihovu izboru i koja se odnosi na njihovu kulturu. Knjižnica je dužna osigurati građu u svim oblicima (tiskana, elektronička) i iz više izvora. Građa treba odražavati veličinu skupine i njezine čitateljske potrebe, ali uz uvažavanje minimalnih standarda veličine zbirke. Također, građa namijenjena multikulturalnim zajednicama treba uključivati i građu objavljenu u njihovoj domicilnoj državi i zemlji podrijetla.⁶¹ I većinskom stanovništvu se treba omogućiti pristup građi kako bi se upoznali s kulturom i tradicijom manjinskog stanovništva, jezikom, poviješću i načinom života.

Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice navode da multikulturalne knjižnice prilikom nabave građe i izgradnje svojih zbirke trebaju odražavati multikulturalni stav društva, moraju poticati kulturne raznolikosti i jednakost svih članova zajednice. One moraju omogućiti pristup svojoj građi drugim kulturama na jeziku kojoj pripada korisnik. Građa koju knjižnica nabavlja mora uključivati građu na većinskom jeziku i jezicima koji se odnose na kulturno raznolike zajednice i njihovu baštinu. Moraju i poticati širenje znanja o multikulturalnim skupinama i njihovim kulturama. Građa mora zadovoljavati potrebe svih dobnih skupina i obuhvaćati širok spektar žanrova.⁶²

5.3. Multikulturalne knjižnične usluge danas

Iako se krajem 19. stoljeća počinju razvijati knjižnične usluge za manjine, suvremene multikulturalne knjižnične usluge se osnivaju sredinom 20. stoljeća potpomognute nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom. Stručna literatura za multikulturalne knjižnične usluge ih predstavlja kao knjižnične usluge posebno namijenjene nedovoljno zastupljenim skupinama u društvu (useljeničkim manjinama, azilantima, radnicima-migrantima, nacionalnim manjinama), s jedne strane, te pružanje multikulturalnih informacija i usluga svim knjižničnim korisnicima, s druge strane.⁶³

⁶¹ Žužul, A. Temeljne odrednice interkulturalnog učenja i multikulturalnog odgoja. // Napredak 143, 1(2002). Str. 28.

⁶² Isto. Str. 18-29.

⁶³ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu / s engleskog prevela Ana Jurinović. 1. hrvatsko izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo,

Narodne knjižnice u kontekstu multikulturalnosti korisnicima najčešće nude dva osnovna tipa usluga. Prvi uključuje informacije, znanja i vještine neophodne za preživljavanje manjinskih skupina u društvu (eng. coping skills), a drugi informacije i programe iz područja umjetnosti i kulture⁶⁴ Prvi tip uključuje tečajeve većinskog jezika, temeljno opismenjivanje, informacijsko i računalno opismenjivanje, informacije o mogućnostima smještaja i obrazovanja, službene informacije o različitim pravima pojedinaca u novoj sredini, pomoć pri traženju posla te upućivanje na nadležne vladine/službene agencije za određena egzistencijalna pitanja.

Takva multikulturalna knjižnica izlazi iz forme i vrste knjižnice i predstavlja živući i rastući koncept prihvaćanja i uvažavanja različitosti.

5.4. Suradnja s manjinskim udrugama i zajednicama u Hrvatskoj

Republika Hrvatska je multikulturalna zajednica koja okuplja pripadnike različitih nacionalnih, vjerskih i kulturnih obilježja. Kao heterogena zajednica bogata je različitim običajima, tradicijom, narječjima. Da bi različite skupine unutar društva mogle postići skladan suživot, potrebno je njegovati međusobno poštivanje i uvažavanje, toleranciju i solidarnost.

Kao multikulturalna, multireligijska, multietnička i višejezična država Republika Hrvatska dužna je propisima utemeljenima na demokratskim načelima urediti odnose između dominantne i manjinske skupine.⁶⁵ Pravni sustav Republike Hrvatske razlikuje etničke i nacionalne zajednice ili manjine. Prema pravnom sustavu, status nacionalne manjine ima ona grupa koja svojim podrijetlom pripada matičnom narodu koji živi u svojoj vlastitoj državi (npr. Mađari), dok etnička manjina predstavlja grupu koja se po svom podrijetlu razlikuje od većinskog hrvatskog stanovništva, ali za razliku od nacionalne manjine ne pripada narodu koji ima vlastitu državu (npr. Romi). Višejezičnost se odnosi na upotrebu više jezika i pisama ili na svakodnevnu komunikaciju građana koji pripadaju različitim jezičnim skupinama.⁶⁶

Republika Hrvatska je također napustila politiku kulturne asimilacije prepoznavši njezine

2010. Str. 11.

⁶⁴ Dali, K. Redears' advisory interactions with immigrant readers. // *New Library World* 111, 5/6(2010), 213-222.

⁶⁵ Sekulić-Majurec, A. Interkulturalizam u obrazovanju – osnova multikulturalnog društva. // *Obnovljeni život* 51, 6(1996). Str. 677-678.

⁶⁶ Spajić-Vrkaš, V. Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo u Hrvatskoj: izvješće. Zagreb: Filozofski fakultet: Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo, 2002. Str. 16.

nedostatke te je prihvatila kulturni pluralizam koji uključuje očuvanje vlastitog i manjinskog kulturnog identiteta te prihvaćanje novih kulturnih, jezičnih i obrazovnih mogućnosti. To se postiže integracijom manjinskih zajednica uz uvažavanje svih njihovih kulturnih i jezičnih obilježja što za posljedicu ima stvaranje novih vrijednosti te međusobno obogaćivanje kultura.

Da bi se nacionalnim manjinama omogućilo ostvarenje jednakih prava koja ima većinska zajednica, neophodno je dopustiti manjini da njeguje svoju kulturnu autonomiju. To se čini osiguravanjem izobrazbe na manjinskom jeziku i pismu te razmjerno sudjelovanje u vlasti na državnoj i lokalnoj razini kao i suradnju s njihovom matičnom zemljom.⁶⁷

Očuvanje i razvoj vlastitog identiteta manjinske zajednice uz sve posebnosti koje joj pripadaju osigurava njezin opstanak bez asimilacije u većinsko društvo.⁶⁸ Knjižnice kroz svoje službe i usluge osiguravaju očuvanje i razvoj kulturnog identiteta nacionalne manjine, međusobno obogaćivanje kultura i tako se bore protiv asimilacije i zatiranja kulturnih identiteta.

Odgoj i obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina pretpostavlja provođenje programa u školama i vrtićima na jeziku i pismu manjine koji obrađuju njihovu povijest i kulturu.⁶⁹ Osim toga, knjižnice imaju važnu ulogu u odgoju i obrazovanju pripadnika nacionalnih manjina te s tim ciljem nabavljaju i nude na korištenje različitu građu, osmišljavaju i održavaju programe i usluge s ciljem očuvanja jezika, kulture i povijesti pojedine nacionalne manjine te surađuju s različitim ustanovama uključujući škole i vrtiće.

Razmjerno sudjelovanje nacionalnih manjina u vlasti znači sudjelovanje u svim razinama vlasti, od lokalne uprave i samouprave do vlade, ministarstava, sabora i tijela sudbene vlasti, razmjerno njihovu udjelu u cjelokupnom stanovništvu.

5.5. Središnje knjižnice nacionalnih manjina u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj žive dvadeset dvije nacionalne manjine, od kojih je tek devet osnovalo svoje središnje knjižnice u sklopu narodnih knjižnica.

⁶⁷ Tatalović, S. Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. // Politička misao, vol. 38, 3(2001). Str. 95-102. [citirano: 2019-01-27] Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=38700

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Isto.

Analiza stanja informacijskih potreba nacionalnih manjina po regijama učinjena je 1988. godine na 9. sjednici Koordinacijskog odbora za narodne knjižnice.⁷⁰ Odlučeno je da će se osnovati prve tri središnje knjižnice i to Gradska knjižnica Beli Manastir za mađarsku manjinu, Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar za češku manjinu i Gradska knjižnica i čitaonica Pula za talijansku manjinu, a službeno su osnovane 1991. godine odlukom Vladinog ureda za nacionalne manjine i Razvojne službe Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.⁷¹

Središnje knjižnice nacionalnih manjina dio su programa narodnih knjižnica, a temeljna im je zadaća da osiguraju knjižnične službe i usluge za sve vrste, kategorije i dob stanovništva uključujući pripadnike nacionalnih manjina s njihovim specifičnim potrebama.⁷² Program središnjih knjižnica nacionalnih manjina uključuje nabavu građe na jezicima nacionalnih manjina, održavanje tematskih tribina, predavanja i izložbi te međuknjižničnu posudbu kojom nadopunjuje ponudu.⁷³

Prema Preporukama za knjižnično zakonodavstvo i politiku u Europi⁷⁴ Vijeća Europe, knjižnice su dužne nabaviti građu na jezicima nacionalnih manjina koja se odnosi na kulturu pojedine nacionalne manjine. Središnje knjižnice za nacionalne manjine brinu o očuvanju kulture i kulturnog identiteta nacionalne manjine i većine u koju se integrira, osiguravaju kulturnu razmjenu između manjinskog i većinskog stanovništva te ravnopravni dijalog unutar multikulturalnog društva.

U Republici Hrvatskoj postoji devet središnjih knjižnica nacionalnih manjina i to su Gradska knjižnica Beli Manastir – Središnja knjižnica Mađara, Pučka knjižnica i čitaonica Daruvar - Središnja knjižnica Čeha, Hrvatska narodna knjižnica i čitaonica Našice – Središnja knjižnica Slovaka, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek – Središnja knjižnica Austrijanaca, Gradska knjižnica i čitaonica Pula – Središnja knjižnica Talijana, Knjižnica i čitaonica „Bogdan Ogrizović“ Zagreb – Središnja knjižnica Albanaca, Knjižnice grada Zagreba - Gradska knjižnica – Središnja knjižnica Rusina i Ukrajinaca, Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta“ Zagreb - Središnja knjižnica Srba te Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac – Središnja knjižnica Slovenaca.

⁷⁰ Mesić, Đ. Potrebe narodnosti za knjigom i informacijama i uloga narodne knjižnice : usporedba stanja u Hrvatskoj s modelom u Mađarskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30, 1-4(1987). Str. 75.

⁷¹ Središnje knjižnice nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj : Vodič / uredile Liana Diković i Ljiljana Črnjar. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 9.

⁷² Središnje knjižnice za nacionalne manjine. [citirano: 2019-01-11] Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=200>

⁷³ Isto.

⁷⁴ Preporuke za knjižnično zakonodavstvo i politiku u Europi, 2002. [citirano: 2018-12-21] Dostupno na: <http://dzs.ffzg.hr/text/preporuke.pdf>

Osim navedenih, ali i bez statusa središnje knjižnice za nacionalnu manjinu, u Republici Hrvatskoj djeluje i knjižnica pri Židovskoj općini Zagreb i ujedno je jedina židovska knjižnica u državi.⁷⁵

⁷⁵ Knjižnica židovske vjerske zajednice. [citirano: 2019-01-25] Dostupno na: <https://hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/746>

Zaključak

Narodne knjižnice kroz poticanje čitanja stvaraju društvo koje je kvalitetnije informirano o različitostima. Pojedince i skupine unutar društva potrebno je educirati o postojanju multikulturalnosti te potrebni za interkulturalnosti.

Integracija pojedinaca i skupina u većinsko društvo ono je čemu treba stremiti. Nekada se smatralo da je asimilacija ono što je najprikladnije u slučaju doseljavanja i suživota manjine i većine. Danas je jasno da poštivanje različitosti obogaćuje obje skupine - i manjinsku i većinsku skupinu unutar društva.

Narodne knjižnice rade na senzibilizaciji lokalnog stanovništva i integraciji pridošlog stanovništva. Otvorene su za pripadnike svih nacionalnosti, vjeroispovijesti i rasa te organiziraju različite tečajeve stranih jezika, radionice, tribine, predavanja, kulturna događanja koja približavaju kulture.

U prostoru knjižnice pripadnici različitih kultura se susreću što već doprinosi međusobnom uvažavanju, upoznaju se, grade prijateljstva, suradnje i poslovne odnose. Spajanje različitih kultura može dovesti do osmišljavanja i realizacije raznovrsnih i novih ideja i projekata, a sve na dobrobit zajednice u cjelini.

Potrebno je praćenje društvenih promjena i potreba korisničkih skupina te stalna prilagodba knjižnica.

Narodna knjižnica kao kulturna, informacijska i obrazovna ustanova otvorena je prema svima bez obzira na nacionalnu, kulturnu, vjersku ili spolnu pripadnost, podrška je cjeloživotnom obrazovanju svih građana i stoga predstavlja idealnu ustanovu za provođenje ideja multikulturalizma i interkulturalizma s ciljem postizanja kulturne pluralnosti, ali i stvaranja boljeg društva općenito.

LITERATURA:

Barry, B. Kultura i jednakost : egalitarna kritika multikulturalizma. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2006.

Crnogorac, V. Narodne knjižnice kao zastupnici prava građanina na slobodan pristup informacijama. // Slobodan pristup informacijama : 13. i 14. okrugli stol : zbornik radova / uredile Tea Grašić-Kvesić i Ivana Hebrang Grgić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.

Dali, K. Redears' advisory interactions with immigrant readers. // New Library World 111, 5/6(2010), 213-222.

Draft: IFLA Guidelines for library services to people experiencing homelessness. Den Haag: IFLA, 2017. [citirano: 2018-12-23] Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/lisn/projects/homeless/draft-guidelines-homeless-call-for-review.pdf>

Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. [citirano: 2018-12-11] Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/

Horvat, A. Knjižnice u službi svoje zajednice. // Knjižnica komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova 8. savjetovanja za narodne knjižnice, Sveti Martin na Muri. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012.

IFLA–ine Smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

IFLA Law Libraries Section. [citirano: 2018-11-24] Dostupno na: <http://www.ifla.org/law-libraries>

IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

IFLA-ine i UNESCO-ve Smjernice za narodne knjižnice / glavna urednica Mirna Willer. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

Katalenac, D. Plivati protiv struje : hrvatske narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti. // Stručni skup Narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti : zbornik radova / uredio Dragutin Katalenac. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2008. Str. 18. [citirano: 2018-12-04] Dostupno na: http://baza.gskos.hr/knjige/Nk_drustvene_iskljucenosti.pdf

Katalenac, D. Uloga sveučilišnih knjižnica u ostvarivanju koncepta e-sveučilišta [citirano: 2018-12-12] Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/3.html>

Knjižnica kao dio ponude kulturnog turizma. [citirano: 2018-12-18] Dostupno na: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Datoteka:Knjiznica_kao_dio_ponude_kulturnog_turizma.doc

Mesić, Đ. Potrebe narodnosti za knjigom i informacijama i uloga narodne knjižnice : usporedba stanja u Hrvatskoj s modelom u Mađarskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30, 1-4(1987).

Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO -ve smjernice za razvoj službi i usluga / priredila radna skupina Sekcije za narodne knjižnice na čelu s Philipom Gillom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

Popis županija, gradova i općina. [citirano: 2018-12-18] Dostupno na: <https://uprava.gov.hr/o-ministarstvu/ustrojstvo/uprava-za-politicki-sustav-i-organizaciju-uprave/lokalna-i-podrucna-regionalna-samouprava/popis-zupanija-gradova-i-opcina/846>

Predstavljanje – Sustav narodnih knjižnica u RH. [citirano: 2018-12-18] Dostupno na: <http://www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-narodne-knjiznice/>

Preporuke za knjižnično zakonodavstvo i politiku u Europi, 2002. [citirano: 2018-12-21] Dostupno na: <http://dzs.ffzg.hr/text/preporuke.pdf>

Sečić, D. Informacijska služba u knjižnici. 2. dopunjeno i prerađeno izd. Lokve: Benja, 2006. Str. 27.

¹ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu / s engleskog prevela Ana Jurinović. 1. hrv. izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

Sekulić-Majurec, A. Interkulturalizam u obrazovanju – osnova multikulturalnog društva. // Obnovljeni život 51, 6(1996).

Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. 1. hrvatsko izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

Spajić-Vrkaš, V. Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo u Hrvatskoj: izvješće. Zagreb: Filozofski fakultet: Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo, 2002.

Središnje knjižnice nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj : Vodič / uredile Liana Diković i Ljiljana Črnjar. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

Središnje knjižnice za nacionalne manjine. [citirano: 2019-01-11] Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=200>

Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2013.-2015. [citirano: 2018-12-02] Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/>

Tatalović, S. Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. // Politička misao, vol. 38, 3(2001). Str. 95-102. [citirano: 2019-01-27] Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=38700

UNESCO-v Manifest za narodne knjižnice. [citirano: 2018-12-21] Dostupno na: http://dzs.ffzg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm

Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 11.

Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst). // Narodne novine 85(2010) [citirano: 2018-12-14]
Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. [citirano: 2018-12-19] Dostupno na:
<https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina>

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o knjižnicama. // Narodne novine 104(2000) [citirano:
2018-11-28] Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/274061.html>

Zakon o potvrđivanju konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i protokola br. 1., 4.,
6., 7. i 11. uz konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. // Narodne novine.
Međunarodni ugovori 18(1997), [citirano: 2018-11-22] Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/1997_10_18_120.html

Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine 25(2013) [citirano: 2018-11-21]
Dostupno na:
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_25_403.html

Žužul, A. Temeljne odrednice interkulturalnog učenja i multikulturalnog odgoja. // Napredak 143,
1(2002).